

svět v proměně, a především lidi vychovávat, bojovat o jejich duši, to je krásný, těžký a odpovědný úkol básníka dneška a zítřka.

Tento poznatek vtiskla plenárka do mysli všech přítomných básníků.

(1950)

CIZÍ HLAS

Ivan Skála

Je taková doba, že nemá příkladu v našich dějinách. Nikdy v minulosti nebyl náš lid takovým pánem svého vlastního osudu jako dnes. Nikdy ještě v celých našich dějinách nebyl jeho zápas spojen s tak velkolepými perspektivami. Je taková doba, že jako plamen zažehuje v pracujícím člověku sebevědomí, po desetiletí a staletí dehtané feudálním a později kapitalistickým útiskem, že v něm otvírá ony zasouvané zdroje pravé tvůrčí radosti, radosti z práce, že zvroucňuje jeho vlastenectví a odívá je do slavnějšího šatu, že již dnes naplňuje jeho humanistické úsilí bohatým pramenem lidského štěstí. Pracující člověk se má z čeho radovat a neskrývá svůj úsměv. Pyšní se jím. Pracující člověk se netají svou láskou ke své vlasti, která mu krásní pod rukama, neboť tato láska je jeho hrdostí.

Každý básník, každý skutečný umělec hluboce prožívá tuto radost. Jeho srdce zní s rytmem milionů srdcí, jejichž každý úder je ranou včerejšku, jejichž každý úder vykovává zítřek a jeho zbroj. Všichni básníci, kteří nejsou mrtvi, nastoupili do bojového šiku zítřků. Usilují podat svědectví o této velké době a svou silou pomoci jejímu rozletu k výšinám socialismu. Tak pochopili svou úlohu naši umělci.

Kolik nepochopení, kolik hlubokého odcizení životu a zájmům našeho lidu musí být v básníkovi, který nevidí tyto skutečnosti, který se k nim úmyslně obrací zády.

Jako poslední kniha veršů z nakladatelství Čs. spisovatel objevil se na knižním trhu svazek veršů Jaroslava Seiferta, nazvaný Píseň o Viktorce. Je to kniha, jejíž obsah prudce a spravedlivě pobouří čtenáře, který ji otevřel, kniha, která je výsměchem našemu pracujícímu člověku.

Jaroslav Seifert patřival kdysi k proletářským básníkům, k nimž se přiřadil svou první knihou *Město v slzách* (1921). V této knize se ukázalo nemalé Seifertovo nadání. Zde promluvil opravdový básník, který svůj básnický sen spojuje s revoluční vidinou našeho proletariátu. V této knize se objevují v zárodcích už rysy oné vzácné hudebnosti, která uzrála v dalších jeho knihách, objevuje se zde vroucnou citovostí napojený výraz, který básníkovi propůjčovala právě revoluční společenská vidina. Z těchto radostných kladů prýštily nemalé naděje, které do Seiferta vkládali čtenáři jeho veršů.

Ale už druhá kniha Seifertova *Samá láska* (1923) vrhá vážné stíny na jeho nadání. Umnějším a formálně dokonalejším stává se jeho verš, ale do jeho nenávisti ke světu zlata začínají pronikat první stopy obdivu ke „krásám měšťáckého štěstí“ a jeho hranicemi Seifert nakonec uzavírá obzory své poezie. Čteme-li v této knize: „Věřím, že i já jednou budu pánem“, skrývá se za těmito slovy ne už revoluční vidina proletariátu, nýbrž vidina sobeckého štěstí měšťáka. Další Seifertův vývoj odhalil smysl těchto veršů a dále potvrdil jeho útěk od praporu. Knihou po knize rostla Seifertova snaha o dokonalost formy, ale čím byla větší jeho formální dovednost, která však dostávala i všechny záporné znaky virtuozity, čím jiskřivější, melodičtější se stával jeho verš, tím i mělčí, malichernější se stával obsah tohoto verše. Upřímná citovost zakrsává v sentimentalitu, píseň zvětrává v šanson. Seifert revoluční vidinu proměňuje v obdiv k panskému světu.

V *Rukou Venušiných*, kde se na dvou místech dotkne otázky nezaměstnanosti, jsou právě tato místa svědectvím, že jde už jen o záchvěv sentimentality neúčastného diváka, který – jak po tom dávno toužil – dostal se na druhou stranu, na panský břeh života.

Zradu na dělnické třídě vyslovil ostatně on sám přímo programově. Píše v roce 1936 tyto verše:

*Poslední bitva nehoří
nad naší domovinou,
stejnou si kosi hovoří,
já zpívám jinou.*

Tyto cynické verše, zrazující věc dělnické třídy, věc pracujícího lidu, provázené v knize *Zpíváno do rotačky* nízkými pomluvami Sovětského svazu, nejsou první ani poslední příležitostí, při níž se vysmál své minulosti proletářského chlapce a přirazil dveře za svou lepší minulostí.

Jaroslav Seifert je básníkem nesporně značného talentu. Když se objevil v naší poezii, byly s jeho jménem spojovány opravdové naděje pro jeho dar jasného a srozumitelného verše, kterému přibývalo na zpěvnosti

a čistotě a který by se byl mohl stát hlasem života, nadějí a tužeb našeho lidu. Jaroslav Seifert však tyto naděje zklamal. Vždy znovu a znovu hlouběji zapadá do svého subjektivismu, apolitičnosti, neuznáváje výchovnou úlohu umění a spočívá pohledem ne na skutečnosti, ale na lesklých jejích útržcích, které z ní vytrhl a zbavil je tak souvislosti se životem.

I když zazněla mnohdy v jeho poezii nota objektivnější, například ve verších o Praze nebo v básních, které byly prosvětleny láskou k rodné zemi, a to zejména ve chvíli jejího ohrožení, ani tehdy se nevymanil zdaleka ze svého subjektivismu, který mu pokrýval obraz světa. Seifert opěvoval Prahu, vyslovoval vlastenecké city, ale přitom si nevšímal člověka a jeho života. Krásné jsou mu portály i barokní stříšky, krásné chrlice i chomáče rozkvetlých šeríků. V nich se na něj usmívá vlast. Ale nenajdete zde, že pod kouzelnou krásou střech bydlí lidé, nenajdete tu, co tyto lidi tíží, znepokojuje, co je těší a rozradostňuje.

Toto všechno je třeba si uvědomit nad jeho novou knihou *Píseň o Viktorce*, kterou nyní vydalo nakladatelství Čs. spisovatel.

Jaroslav Seifert platíval za básníka životního jasu, za básníka, který nad krutými rozpory života zpívá až s lehkomyšlnou bezstarostností. Jaroslav Seifert často psal o lásce k vlasti, dovedl se radovat z ptáka i studánky, z rozpuklého poupěte, z letící slávy letních oblak.

Tím radostněji by mohl zpívat dnes, kdy se život všeho našeho lidu rozzívá novým jarem. Pracující člověk se stal pánem své vlasti a vytváří nové životadárné hodnoty. Získává stále nová a nová vítězství v bitvě o socialismus, objevuje nový kontinent lidského štěstí. Seifert však nevidí radost našeho pracujícího člověka, nevidí jeho hrdinství, jeho optimismus, nevidí nové nádherné vlastnosti, které se rodí v našich lidech, nevidí mohutnou a světlou perspektivu zítřka. Tito lidé Seiferta nezajímají, jsou mu hluboce cizí, a Seifert nevidí, že jeho rodná země, kterou oslavil v tolika verších, je přímo ozářena jasně těchto nových lidí. Cítí jen prudký vítr, který boří hradby sobeckého měšťáckého štěstíčka, a bojí se o jeho osud. Proto se cítí osamělý, osamělý ve světě pracujících lidí, ve své vlasti:

*Už zas rok mizí ve tmě tajemné
a nový nastupuje svěží;
já si však říkám: Trubte beze mne,
trubači na ochozech věží.
A prosbou proto končím roku běh,
než z orloje nám půlnoc bude bítí.
Nech nás tu, Bože, ještě chvíli, nech,
vždyť se ten čas tak rychle s námi řítí.*

(Z novoročenky vydané v Práci.)

Básník, který v době nejkrutější hospodářské krize, nezaměstnanosti, nouzovek a pendrekiád psal verše plné idylického jasu, dnes, kdy celá naše země se změnila v opravdovou dílnu lidského štěstí, píše verše zmaru, mlžnatého snění, rezignace, rozvratu. Hledí-li z okna, vidí „samou šed“. Nám dnes voní život tak, jako nikdy předtím. Nám dnes voní květy, jejichž vůně k nám kdysi dolétala jen přes plot panských zahrad. Seifert zpívá: „Už nezavoní rozmarýnka, tak jako kdysi voněla.“ Pro něho i rozmarýnka dnes už ztratila svou vůni. Se Seifertem se „čas rychle řítí“. Naříká: „Co je to život? Pláč a shon a spěch.“ Takový je obraz dnešního světa, jak nám jej podal v knížce *Dokud nám neprší na rakev*, kterou vydala k Novému roku 1948 *Práce*.

Z těchto Seifertových veršů číší úzkost šosáka, který skládá elegie nad svým ohroženým kondelíkovským štěstíčkem. Pěkně charakterizuje tento stav rozkladu měšťáckého literáta Maxim Gorkij: „Básník se mění v literáta a z výše geniálních generalizací nezadržitelně klesá k povrchnosti životních malicherností, potlouká se uprostřed všedních událostí a více či méně umělecky je halí do cizích, vypůjčených myšlenek, mluví o nich slovy, jejichž smysl je mu zřejmě cizí. Stále jemnější a duchaplnější je forma, stále chladnější slovo a ubožejší obsah; hasne upřímný cit, není patosu; duch, ztrácí křídla, smutně padá do prachu všednosti, rozpadá se, stává se neradostným, těžkomyslným a churavým...”

Soudobý neurastenik povyšuje bolest svých zubů – svou osobní hrůzu ze života – na stupeň světové události; na každé stránce jeho knihy, v každé jeho básni jasně vidíš autorovu znetvořenou tvář, jeho otevřená ústa a slyšíš jeho vytí: »Je mi bolestně, je mi strašně, a proto buďte všichni prokleti i s vaší vědou, politikou, společností, se vším, co vám překáží, abyste viděli moje utrpení.«

To je podobizna Jaroslava Seiferta z jeho posledních knížek.

Ve své poslední knížce si vzal Seifert za námět příběh Viktorky z Babičky Boženy Němcové.

V nejslunečnější chvíli celých našich dějin vybírá si z nejslunečnější knihy naší literatury příběh nešťastné šílené dívky jako nejaktuálnější námět poezie. Ale všimněme si dobře, jaký smysl má tento příběh v Babičce.

U Boženy Němcové tento nesmírně lidský příběh ukazuje ubohou dívku, jejíž krutý osud dojíhá všechny dobré lidi. B. Němcová Viktorčiným příběhem prohloubila a zintenzivněla v Babičce obraz života, ukázala jeho líc i rub. Zdeněk Nejedlý pěkně ukazuje ve své knize o Boženě Němcové, jak spisovatelka silou své básnické fantazie nesmírně zlidštila chmurný příběh Viktorčin. Píše: „Utrpení, jež tu líčí, není nikdy tak drásavé, bezútěšné, aby nad ním nemohla zazářiti aspoň malá, ale jiskřivá hvězdička útěchy.“

Seifertova Viktorka je v příkrém protikladu k Viktorce Boženy Němcové. Pro Seiferta je Viktorka, tato výjimečná, vykojená bytost, ústředním hrdinou. A tento falešně zromantizovaný námět je Seifertovi jen pozadím, na němž vyvolává neustále obrazy tmy a zmaru.

Do prázdné slupky formální dovednosti vtěluje Seifert svou lhostejnost k životu pracujícího člověka, svůj nihilismus měšťáka, svou nevraživost k současnosti.

*Zpívejte, ptáci nebeští,
té zemi k zulíbání krásné.
Nás děsí smrt, však, ptáci, vás ne,
vy jste tu jenom pro štěstí.
A vaše flétny, hoboje
jsou připraveny k písňím v listí,
my pozorujem se závistí
váš zpěv i křídla. Oboje.*

Seifert závidí ptákům zpěv i křídla. Nevidí však a nechce vidět křídla, která narůstají našemu pracujícímu člověku v rozletu za socialistickou budoucností. Neslyší zpěv, kterým vítá svou budoucnost naše mládež.

Seifert si kdysi, ve světě zbídačelém množstvím společenských nerosrovnalostí, vytvořil sobecký, individualistický obraz štěstí. Toto jeho štěstí se neohlíželo na neradostný život statisíců a milionů lidí v naší zemi. Dnes, kdy pracující lidé si vytvářejí svou práci štěstí, o němž už desetiletí snili a za něj bojovali, Seifert cítí ohrožení svého vlastního štěstíčka, a pro toto své sobecké štěstí se obrací proti štěstí milionů.

Wolker i Seifert byli ve dvacátých letech proletářskými básníky. Jaký byl mezi nimi rozdíl? Pro Wolkera byl socialismus revoluční přeměnou světa, pro něho měla revoluce obrovský etický, humanistický obsah. Tak široký smysl nikdy neměla pro Seiferta. Seifertovi se tyto velké ideály scvrkly na pouhou představu měšťáckého blahobytu. Wolker volal ve svých verších po nových čistých lidech, kteří prací svých rukou budou uskutečňovat lidské bratrství, Seifert volal: „My chceme také vepřovou se zelím.“ A když viděl, že vepřovou se zelím si může opatřit i bez revoluce, revoluci zradil. Tyto kondelíkovské ideály nabývají v Seifertově poezii stále více místa. Vždyť svět Seifertovy poezie je světem českého maloměšťáka, až po barvotisk Ctirada a Šárky, Oldřicha a Boženy, které zdobily stěny maloměšťáckých pokojů.

Seifert se však obrací i k těm hodnotám, které milujeme ze své minulosti. Obrací se k Nerudovi, k Němcové. Co však z nich vidí? Nevidí

Kdo nejde s námi...

z nich to, zač je miloval a miluje náš lid. Proto i jeho verše o Němcové v Písni o Viktorce jsou jenom jejím znevážením. Neboť Božena Němcová, slunečná básnířka našeho lidu, byla „básnířkou, která vplétala si krvavé trní do jména“, která „svou vlastní krásou zahyne“ právě jen v nízkém, vulgárním podání maloměšťáka. Co má tato Božena Němcová společného s Boženou Němcovou Zdeňka Nejedlého, s Boženou Němcovou Julia Fučíka, s Boženou Němcovou našeho lidu? Nic, naprosto nic. Proto i poznámka v tiráži, že Píseň o Viktorce byla vydána na počest jubilea B. Němcové, je nejhrubší urážkou její památky. Nejen pro verše, v nichž píše přímo o ní, ale i proto, že ze slunečního díla básnířky, milující lid a milované lidem, vytrhl chmurný příběh a zfalšoval jej, proměňuje jasné písmo Boženy Němcové v muří nohy svých veršů o Viktorce, které jsou písní nicoty a zmaru, v níž

*Jde každému smrt mlčky vstříc,
nemilosrdná, pilná žnečka.
Neodpočine, neposečká
a jde zas dál jakoby nic,*

v níž Seifert „má před sebou jen tmou a tmou“. V níž píše roku 1950 verše:

*Těm však, kdož musí žít a nést
žal těžký dost i bez břemene,
stíny, bůhvíčím ozbrojené,
vysílá vstříc i podél cest.*

Seifert chce mezi řádky své Viktorky vsugerovat čtenáři, že v našem světě nové lidské družnosti není lásky, štěstí. Říká na jednom místě: „A lidé lidem přejí zlého.“ A nevidí onen obrovský společenský proces, ve kterém se mění i morální tvář pracujícího člověka, ve kterém se noví lidé už začínají zbavovat starého sobectví.

A nevidí, že teprve dnes, kdy u nás byl zabezpečen chléb všem, i všechny růže i všechna krása bude odevzdána všem, pracujícímu lidu, a ne už jako v minulosti malé hrstce lidí na slunečné straně života. A dále: před tím přede vším Seifert zavírá oči:

*Ty, lásko, pozdravena buď,
buď věčná, skutečností jsi-li.
A jsi-li snem, jen neprobuď
mé oči, i když den je bílý.*

Co zde říká Seifert? Pro své sobecké štěstí je připraven hodit celý svět za sebe, zapomenout na vše, zradit cokoliv.

*Ať soplí Vesuv sirný květ,
a pohrbí nás tu ve své lávě,
ať hlava má za tisíc let
je ještě schýlena k tvé hlavě.*

A kdo je to vůbec ta Viktorka, nešťastná a „odraná až do cárů“? Nepokouší se tu Seifert apostrofovat sebe, svou poezii?

Seifert ve své knížce několikrát vyslovuje pocit strachu. Není to však strach Viktorky, je to jeho vlastní strach. Strach ze světa, který rozmetá kondelíkovskou idylu, ve kterém práce, osvobozená od vykořisťování, se stane synonymem lidského štěstí.

Náš lid v tuto chvíli upírá své oči daleko vpřed a jeho oči se plní radostí.

Jaroslav Seifert však vydal v tuto chvíli knihu, která vústí svými závěrečnými verši do obludného nihilismu:

*Vždyť přichází již zdaleka
a jenom málo dní je před ní.
Vlastně už čeká na poslední,
vlastně už na nic nečeká.*

Seifertova vykořeněná, šílená Viktorka, není obrazem našeho života, nihilismus, čišící z jeho veršů, je cizí našemu lidu. Seifertova Viktorka je obrazem úpadkových nálad a obav, které se objevily v části naší maloměstské inteligence po vítězství našeho pracujícího lidu. Skutečnost rozptýluje jejich obavy. Všichni čestní lidé mezi nimi, všichni, kteří opravdu milují svou vlast, kteří milují svůj lid, poznali, že tato jejich vlast vstoupila do svého skutečného jara. Poznali, že i jejich síly je třeba, že milují-li svou vlast, nemohou opustit svůj lid, obrátit se zády k jeho zápasu, k jeho štěstí.

Básník, který miloval svou vlast, a byť z ní miloval třeba jen stromy, ptáky a květiny, Hradčany v ranním slunci a šeříkovou krásu Petřínu v květnu, nemůže svou vlast nemilovat dnes. Cožpak je pro básníka vůbec možné nemilovat svou vlast? Cožpak může být pro básníka něco strašnějšího než ztratit lásku ke své vlasti, k svému lidu?

Seifert se dovolává ve svých verších často Jana Nerudy a Boženy Němcové. To byli velcí umělci, kteří nikdy neopustili svůj lid, nezradili jeho zájmy. Touto cestou se brali všichni vynikající naši umělci.

Seifert, který v dnešní době, kdy lid vítězně uskutečňuje své revoluční ideály, nevidí tyto obrovské změny, ale vidí jen bláznivou Viktorku,

Kdo nejde s námi...

nemá práva zneužívat jmen Němcové a Nerudy a nemá práva zneužívat čestného titulu básníka, nemá práva zneužívat poezie proti lidu, k výsměchu proti všemu, co je našemu pracujícímu lidu velké a drahé.

(1950)

BÁSNÍK A VÍRA V ČLOVĚKA

Michal Sedloň

Šel jsem pozdě odpoledne po nábřeží směrem k Národnímu divadlu. U zábradlí se kupili lidé a házeli rackům kousky pečiva. Ty bílé letky racků pod úchvatným, nikdy neokoukaným panoramatem Hradčan s čistou modrou oblohou v pozadí. A dole Vltava, plynoucí podle Kampy k mlýnům a pod pilíře Karlova mostu. Zajímaly mě tváře lidí. Radovaly se z jara, z oblohy, z tohoto dne. Šel jsem a myslil jsem na Jaroslava Seiferta, básníka jara a Prahy. Četl jsem jeho poslední verše Píseň o Viktorce a četl jsem i ostrou kritiku na ně od mladého básníka Ivana Skály. Byla spravedlivá tato kritika? Ano.

Představoval jsem si: co kdyby v této chvíli Jaroslav Seifert procházel petřínskými stráněmi a pozoroval rašící něžné lístky na větvích keřů. Zdalipak se dovede radovat z jara jako ti prostí pracující, které potkává cestou? Zdalipak pohlíží dosti soustředěně a dosti hluboko do jejich srdcí? Zdalipak si vzpomene, jak tomu bylo kdysi, a na ona vlastní slova ve Světlem oděné: „...rozpukané ruce otcovy cítí ve svých synek bláhový, slíbil jsem si, že je neoklamu“. To jsou otázky, na které Píseň o Viktorce odpovídá jednoznačným ne.

Přišel jsem domů a znovu jsem si otevřel stránky jeho prvních knih.

A čtu hned v úvodní básni v jeho první sbírce Město v slzách takoveto verše: „...však dokud z bratří mých trpěti bude jediný, / nebudu